

МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ АГРАРНОГО СЕКТОРА

MECHANISM OF IMPLEMENTATION OF THE STRATEGY FOR ENVIRONMENTAL AND ECONOMIC SAFETY OF THE AGRICULTURAL SECTOR

У статті досліджено теоретико-методологічні підходи до формування механізму реалізації стратегії забезпечення еколого-економічної безпеки аграрного сектора. Доведено необхідність та розроблено організаційно-методичне підґрунтя стратегії забезпечення еколого-економічної безпеки аграрного сектора, яка втілює вихідні положення, враховує об'єктивно існуючі залежності між економічною та екологічною складовою, дозволяє оптимізувати процес вибору стратегічних альтернатив відповідно до виявлених обмежень, варіативності змін та цільових показників розвитку аграрного сектора. Це закладає основу збалансованої трансформації аграрного сектора, спрямованої на зростання його економічних показників та раціоналізацію витрат на природоохоронні заходи і зниження рівня забруднення навколишнього природного середовища. Доведено доцільність врівноваження завдань екологічного та економічного розвитку аграрного сектора на основі реалізації відповідної стратегії, ціннісним критерієм якої є досягнення максимізації прибутків при дотриманні вимог екологічної безпеки.

Ключові слова: аграрний сектор, еколого-економічна безпека, стратегія, розвиток, механізм.

В статье исследованы теоретико-методологические подходы к формированию механизма реализации стратегии обеспечения эколого-экономической безопасности аграрного сектора. Доказана необходимость и разработаны организационно-методическую основу стратегии обеспечения эколого-экономической безопасности аграрного сектора, которая воплощает исходные положения, учитывает объективно существующие зависимости между экономической и экологической составляющей, позволяет оптимизировать процесс выбора стратегических альтернатив в соответствии с выявленными ограничениями, вариативности изменений и целевых показателей развития аграрного

сектора. Это закладывает основу сбалансированной трансформации аграрного сектора, направленной на рост его экономических показателей и рационализацию расходов на природоохранные мероприятия и снижение уровня загрязнения окружающей среды. Доказана целесообразность уравновешивания задач экологического и экономического развития аграрного сектора на основе реализации соответствующей стратегии, ценностным критерием которой является достижение максимизации прибыли при соблюдении требований экологической безопасности.

Ключевые слова: аграрный сектор, эколого-экономическая безопасность, стратегия, развитие, механизм.

The article examines the theoretical and methodological approaches to the formation of the mechanism for implementing the strategy of environmental and economic safety of the agricultural sector. Necessity is proved and the organizational and methodical basis of strategy of maintenance of ecological and economic safety of agrarian sector which embodies initial positions, considers objectively existing dependences between economic and ecological component, allows to optimize process of a choice of strategic alternatives according to the revealed restrictions, variability of changes and targets is developed. development of the agricultural sector. This lays the foundation for a balanced transformation of the agricultural sector, aimed at increasing its economic performance and streamlining the cost of environmental measures and reducing environmental pollution. The expediency of balancing the tasks of ecological and economic development of the agricultural sector on the basis of the implementation of the relevant strategy, the value criterion of which is to achieve profit maximization while complying with the requirements of environmental safety.

Key words: agricultural sector, ecological and economic security, strategy, development, mechanism.

УДК 338.43:330.34

Піщенко О.В.

кандидат економічних наук,
Чернігівський національний
технологічний університет

Постановка проблеми. В Україні на сучасному етапі розвитку, коли загальний каркас інституційних трансформацій в аграрному секторі, щодо реалізації державної політики розвитку аграрного ринку практично завершений, набуло актуальності питання підвищення ефективності, стабілізації механізмів реалізації стратегії забезпечення еколого-економічної безпеки аграрного сектора. Ефективне функціонування вітчизняного аграрного сектора безпосередньо залежить від державної політики організаційно-економічного забезпечення його інноваційного розвитку та його компонент. Удосконалення функціональної організації, раціоналізація та оптимізація видової структури, запровадження соціально відпові-

дального виробництва, конкурентоспроможність на світових ринках та можливість протистояти викликам глобалізованого суспільства перебуває у безпосередній залежності від обґрунтування, розробки та реалізації державної стратегії забезпечення еколого-економічної безпеки аграрного сектора в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Вагомий внесок у розробку науково-методологічних положень та практичних аспектів щодо функціонування державної політики забезпечення розвитку аграрного сектора зробили такі вчені: В. Андрійчук, Л. Березіна, Н. Бондарчук, О. Дяченко, Ю. Лузан, І. Лукінов, М. Малік, Г. Мостовий, В. Юрчишин та інші. Низка питань,

пов'язаних з дослідженням проблем забезпечення еколого-економічної безпеки аграрного сектору представлена у роботах таких учених, як: І. Балабанов, Р. Бойко, Н. Бутенко, К. Ілляшенко, П. Микитюк, Т. Мостенська, В. Полуянов, О. Шпикуляк та інші відомі учені.

Незважаючи на широке висвітлення особливостей реалізації державної політики розвитку аграрного сектору у вітчизняній та світовій літературі, належного обґрунтування потребують науково-методичні засади розробки стратегії забезпечення еколого-економічної безпеки аграрного сектору.

Постановка завдання. Метою статті є розгляд методологічних підходів до визначення напрямів формування механізму реалізації стратегії забезпечення еколого-економічної безпеки аграрного сектору.

Виклад основного матеріалу. Господарська реформа для вітчизняного аграрного сектору означає трансформацію відносин власності, становлення ринкових форм виробництва, запровадження конкурентних методів оцінки результатів праці тощо. На особливу увагу заслуговують сільськогосподарські підприємства, які визнані ринком такими, що дозволяють зреалізувати інтереси різних груп учасників, залежно від позицій в ієрархічних рівнях й статусних конструкціях відношень до власності.

Результатом державної політики забезпечення розвитку аграрного сектору є формування різнопланових за інституційно-правовими ознаками формувань (товариства, приватні підприємства, фермерські господарства, тощо). Вітчизняна агро-економічна наука дає різноаспектну оцінку стану й ефектам організаційно-структурних змін в системі галузевої господарської структури, однак ми хочемо показати його у ролі механізму реалізації державної політики організаційно-економічного забезпечення інноваційного розвитку аграрного сектору [1].

Результатом функціонування сучасного механізму державної політики забезпечення розвитку аграрного сектору та його підсистем є: перехід від адміністративно-командної системи розвитку виробничих формувань, до ринкової – на базі колгоспів і радгоспів були створені підприємницькі структури різних організаційно-правових форм; зміна суспільно-економічного устрою; радикальне переформатування системи регулювання господарських відносин; закріплення нової системи виробничих відносин з визнанням рівноправності усіх форм власності і господарювання; активізація приватної ініціативи [2].

Обґрунтування методологічних та науково-прикладних рекомендацій щодо забезпечення еколого-економічної безпеки аграрного сектору потребує його комплексного вивчення як складноструктурованої цілісності. та передбачає рекон-

фігурацію методологічних підходів ідентифікації її визначальних параметрів з огляду на особливості діяльності згаданого сектору економіки.

Екологічні та економічні умови реалізації цілей еколого-економічної безпеки формують цілісну систему, параметри розвитку якої висвітлено з позиції системно-сітьового підходу. Мережу забезпечення еколого-економічної безпеки аграрного сектору представлено як розгорнуту у просторі сукупність його суб'єктів, які приймають участь у процесах, цілеорієнтованих на досягнення її встановленого рівня [3-4].

Відповідно до вказаного підходу забезпечення еколого-економічної безпеки аграрного сектору репрезентовано через три компоненти: умови та ресурси(вхід), узгодження ресурсних можливостей та поставлених цілей діяльності (процес), результат виконання поставлених завдань (вихід). Результатом вказаного процесу є власне встановлений рівень еколого-економічної безпеки аграрного сектору, який повністю співпадає з його цілями.

За ознакою однорідності виокремлені так складові забезпечення еколого-економічної безпеки аграрного сектору: 1) збір, систематизація, аналіз інформації щодо передумов та можливостей вирішення поставлених завдань; 2) розробка сукупності відповідних планів, дій, заходів; 3) прийняття управлінських рішень; 4) виконання прийнятих управлінських рішень; 5) процедури аналітично-технічного супроводу розробки та реалізації прийнятих рішень; 6) забезпечення основних видів діяльності. Такий підхід до організації забезпечення еколого-економічної безпеки генерує можливість для всіх суб'єктів окресленої системи обрати спеціалізацію своєї діяльності у цьому напрямі, здійснювати внесок у вирішення завдань економічного зростання за умови мінімізації негативного впливу на навколишнє середовище відповідно до своїх ресурсної бази, визначає місце кожного з таких суб'єктів у такій системі [5-6].

Встановлено, що ефективний розвиток у просторі та часі суб'єктів системи забезпечення еколого-економічної безпеки аграрного сектору вимагає формування дієвої системи моніторингу, в межах якої будуть акумулюватися інформаційні потоки щодо стану, умов та ризиків їх функціонування, а також здійснюватиметься їх аналітична обробка. У цьому контексті важливими є якісь та достовірність отриманої інформації як основи прийняття аргументованих управлінських рішень.

Доведено доцільність врівноваження завдань екологічного та економічного розвитку аграрного сектору на основі реалізації відповідної стратегії, ціннісним критерієм якої є досягнення максимізації прибутків при дотриманні вимог екологічної безпеки. Процес формування стратегії забезпечення еколого-економічної безпеки аграрного сектору

було структуровано за такими етапами: 1) аналіз поточного стану, умов та ймовірних ризиків господарської діяльності суб'єктів аграрного сектору у розрізі економічної та екологічної складових; 2) обґрунтування цілей та завдань у розрізі узгодження економічних та екологічних інтересів аграрного сектору та окреслення можливостей їх вирішення; 3) вибір стратегії з урахуванням варіативності змін та цільових показників реалізації поставлених завдань обраної стратегічної альтернативи; 4) вибір стратегічної альтернативи з найвищим рівнем еколого-економічної безпеки аграрного сектору. Визначено ключові настанови формування стратегії забезпечення еколого-економічної безпеки, зокрема: зростання екологічної ефективності аграрного виробництва; зниження рівня забруднення навколишнього природного середовища у розрізі всіх видів відходів; масштабність залучення суб'єктів аграрного сектору (у розрізі всіх організаційно-правових форм господарювання) до екологоорієнтованого агровиробництва; раціоналізація витрат на природоохоронні заходи; позитивна динаміка показників стану здоров'я сільського населення; збереження та відновлення природних екосистем [7-8].

Сформовано головні вимоги до визначення сукупності індикаторів, що характеризують рівень еколого економічної безпеки аграрного сектору з огляду на виокремлені напрями оцінки результу-

ючих показників, а саме: об'єктивність, простота розрахунку, статистична доступність, однозначність тлумачення, порівнюваність.

Вихідні положення стратегії забезпечення еколого економічної безпеки аграрного сектору наведено в табл. 1. Довгостроковим результатом реалізації запропонованої стратегії забезпечення еколого-економічної безпеки аграрного сектору є синхронна трансформація когнітивних установок суб'єктів аграрного бізнесу, держави та суспільства у напрямку досягнення встановленого рівня еколого-економічної безпеки. При цьому, взаємодія всіх учасників аграрного сектору має набути ознак партнерства у вирішенні окреслених завдань та стати вихідною точкою економічного зростання національної економіки в цілому.

Для прискорення екологізації аграрного виробництва в роботі запропоновано сукупність заходів, які формалізовано за такими напрямками: нормативно-правовий (передбачає розробку та вдосконалення законодавчих актів, що регулюють екологоорієнтовану аграрну діяльність та раціональне землекористування; стимулювання виробництва органічної продукції; впорядкування повноважень органів державного регулювання аграрного сектору); фінансово-економічний (стимулювання обігу доступних, надійних фінансових інструментів для фінансування заходів екологічної безпеки); інституційний (передбачає створення інститу-

Таблиця 1

Зміст структурних компонент стратегії забезпечення еколого-економічної безпеки аграрного сектору України

Розділи	Зміст завдань і заходів	
	Економічна компонента	Екологічна компонента
Введення	Обґрунтування необхідності розробки стратегії. Визначено її роль у економічному зростанні національної економіки, основна мета. Окреслено її інформаційно-методичну базу та вимоги до її складання.	
Цілі та завдання	Постановка цілей і завдань в контексті забезпечення економічного зростання, нарощення прибутковості та посилення значущості для економічної системи країни	Постановка цілей і завдань в контексті збереження навколишнього природного середовища, незворотня екологізація аграрного сектору національної економіки
Аналіз трендів внутрішнього та зовнішнього середовища	Ідентифікація довгострокових трендів розвитку вітчизняного аграрного сектору; диференціація загроз еколого-економічній безпеці аграрного сектору; обґрунтування стратегічних концептів стратегії забезпечення еколого-економічної безпеки аграрного сектору; визначення цільових індикаторів рівня еколого-економічної безпеки аграрного сектору;	
Вибір стратегії	Зміст стратегії відповідно до умов розвитку аграрного сектору, встановлених обмежень та ймовірності реалізації ризиків; встановлення строків реалізації стратегії; формування програм реалізації стратегії; вибір засобів та ресурсів реалізації стратегії;	
Компетенції держави	Забезпечення відповідності управлінських дій чинній нормативно-правовій базі. За необхідності внесення змін у законодавчі та нормативні акти для реалізації цілей та завдань стратегії	
Моніторинг	Поточна діагностика ефективності реалізації завдань економічного зростання аграрного сектору	Поточна діагностика ефективності реалізації завдань забезпечення екологічної безпеки аграрного сектору
Цільові показники оцінки ефективності	Методичні положення кількісного вимірювання рівня еколого-економічної безпеки, визначення результативності реалізації стратегії забезпечення еколого-економічної безпеки аграрного сектору. У додатках представлені цільові індикатори реалізації цієї стратегії та порівняльна аналітична характеристика із запланованими значеннями.	
Результат	Економічне зростання аграрного сектору	Збереження навколишнього середовища та відновлення природних екосистем

ційно-організаційних умов економічного зростання із дотриманням принципів екологічної безпеки; створення інститутів імплементації здобутків наукового прогресу у виробництво аграрної продукції; розвиток і підготовка професійних кадрів; вдосконалення інфраструктури аграрного сектору).

Висновки з проведеного дослідження.

Ефективне функціонування вітчизняного аграрного сектору безпосередньо залежить від дієвої державної політики забезпечення його розвитку на еколого-економічних засадах. Сформовано методологічний концепт дослідження еколого-економічної безпеки, який спирається на поєднанні доктринальних положень системного та сітьового підходів, що дозволило ідентифікувати її визначальні параметри з огляду на особливості діяльності згаданого сектору економіки, які було структуровано у межах таких трьох компонент: умови та ресурси(вхід), узгодження ресурсних можливостей та поставлених цілей діяльності (процес), результат виконання поставлених завдань (вихід). Це розширює методологічне поле дослідження забезпечення еколого-економічної безпеки аграрного сектору, становить науковий базис для обґрунтування цільових настанов, змісту та структури відповідної стратегії.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Зянько В.В. Інноваційне підприємництво: сутність, механізми і форми розвитку: монографія / В.В. Зянько. Вінниця: УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2008. 397 с.
2. Дергачев В.А. Новые формы международной экономической регионализации. *Економічні інновації*. 2014. Вип. 57. С. 111-126.
3. Гриник І.В. Проблеми і перспективи наукового забезпечення трансферу інновацій в АПК. Методичні підходи створення інновацій та трансферу об'єктів інтелектуальної власності у агровиробництво / під ред. В.П. Ситника, В.В. Кириченка. Х., 2008. С. 16-20.
4. Лайко П.А. Удосконалення інноваційної діяльності в АПК – вимоги часу. *Економіка АПК*. 2007. № 12. С. 85-91.
5. Прахалад К.К. Майбутнє конкуренції. Творення унікальної цінності спільно з клієнтами. К.: Вид-во Олексія Капусти (підрозділ «Агенція «Старт»»), 2005. 258 с.

6. Портер М. Международная конкуренция. / М. Портер. М.: Междунар. отношения, 1993. 896 с.

7. Тарнавська Н. Новітні прояви конкуренції в суспільстві, яке базується на знаннях. *Економіка України*. 2008. № 2. С. 4-16

8. Потенціал розвитку і перспективи відродження сільських територій в умовах сучасних реформ: науково-аналітична доповідь. під ред. В. Борщевського. Львів, 2017. 43 с.

REFERENCES:

1. Zianko V.V. (2008) Innovatsiine pidpriemnytstvo: sutnist, mekhanizmy i formy rozvytku [Innovative entrepreneurship: the essence, mechanisms and forms of development] Vinnytsia: UNIVERSUM-Vinnytsia. (in Ukrainian)
2. Derhachev V.A. (2014) Novye formy mezhdunarodnoj jekonomicheskoy regionalizacii [New forms of international economic regionalization] Ekonomichni innovatsii, no. 57, pp. 111-126.
3. Hrynyk I.V. (2008) Problemy i perspektyvy naukovooho zabezpechennia transferu innovatsii v APK [Problems and prospects of scientific support for the transfer of innovations in the agroindustrial complex]. Metodichni pidkhody stvorennia innovatsii ta transferu obektiv intelektualnoi vlasnosti u ahrovyrobnytstvo, pp. 16-20. (in Ukrainian)
4. Laiko P.A. (2007) Udoskonalennia innovatsiinoi diialnosti v APK – vymohy chasu [Improvement of innovative activity in agroindustrial complex] Ekonomika APK, no. 12, pp. 85-91.
5. Prakhalaд K.K. (2005) Maibutnie konkurentsii. Tvorennia unikalnoi tsinnosti spilno z kliientamy [Future of competition. Creating a unique value with customers]. Kyiv: Vyd-vo Oleksiia Kapusty (pidrozdil «Ahentsiia «Start»). (in Ukrainian)
6. Porter M. (1993) Mezhdunarodnaja konkurencija [International Competition]. Moscow: Mezhdunar. otnosheniya. (in Russian)
7. Tarnavska N. (2008) Novitni proiavy konkurentsii v suspilstvi, yake bazuietsia na znanniakh [The latest manifestations of competition in a knowledge-based society]. *Ekonomika Ukrainy*, no. 2, pp. 4-16.
8. Borshchevskiy V. (ed.) (2017) Potentsial rozvytku i perspektyvy vidrodzhennia silskykh terytorii v umovakh suchasnykh reform: naukovo-analitychna dopovid [Development potential and prospects for the revival of rural areas in the context of modern reforms: scientific and analytical report]. Lviv.